

l. 1784. sam videl in jo močno hvalil. Z naravoslovjem bi se dala združiti tudi kemija, in nihče bi za ta posel ne bil tako sposoben, kakor Hacquet ki je slovenskega jezika popolnoma zmožen. Nekateri udje kmetijske družbe ponudili so se, da hočejo učitelje podpirati pri njihovih znanstvenih potovanjih o počitnicah. Za više, šolske namene dali so nekateri kranjski stanovi 22.110 gold.; letne obresti tega kapitala bile bi precejšen donesek za vzdrževanje filozofične šole. Tudi za prostor niso stanovi v zadregi, frančiškanski samostan velik je dovelj, da sprejme mimo normalke in gimnazije tudi to šolo. Do jeseni l. 1787. zavežejo se ga popraviti. Za zvezdarno pak je Grad tudi pripraven in prostora zanjo gori dovelj.

Vsled te izvrstno utemeljene in z veliko bistrumnostjo sestavljene prošnje otvorila se je filozofična šola zopet l. 1788., teologička pa 1791.¹⁴⁾

Sicer je bila zopetna vpeljava filozofične šole za Kranjce velika dobrota, toda v obče se z Josipovim vladanjem niso mogli pohvaliti. L. 1771. ustanovili so družbo koristnih umetnosti ter jo podpirali z 1000 gold. na leto. 1787. l. jo je Josip II. razpustil in njeno prihranjeno imovino 8143 gold. 5 kr. stekla ni v stanovsko blagajnico, kar bi se vendar moralo zgoditi po vsacem pravu, ampak v normalcini fond. Da, še več! Tudi oni letni donesek 1000 gold. odkazal se je imenovanemu fondu, da si tudi so mu stanovi užé sicer donašali po 350 gold. Josip II. tirjal je še več. 18. januarija l. 1787. naročilo se je stanovom, da se mora ves ostanek stanovskega imetja oddajati v šolski fond, in l. 1788. in 1789. morali so stanovi za zidanje nove gimnazije in normalke plačati 26.826 gold. 17 kr., da si tudi bi se morala zidati s šolskim fondom.¹⁵⁾

(Konec prih.)

Knjiga Slovénka

v

dobah XVI. XVII. veka.

VI. Šesti pak je bil **Janez Kerstnik od S. Križa** (Joannes Baptista a S. Cruce), Vipavec, v redu Kapucinskem Concionator Provinciae Styriae, v kateri so bili tudi oni po Kranjskem, nekaj časa v Gorici, tudi Gvardijan, v družbi Academiae Operatorum, l. 1693. vstanovljeni v Ljubljani, s priimkom Promtus, umrl blizu l. 1714. Priobčil je svoje duhovne ogovore nekaj v Benedkah, nekaj v Ljubljani. „Concionator Carniolicus ordinarius; ast minime ordinariae famae per Carnioliam et Vindo-Marchiam . . . evulgavit suas conciones in V. Tomis“ — pravi P. Marcus (Bibl. Carniol. pg. 28) in Šafařík (S. 20. 121. 122) piše: „Wiewohl er ein geborner Innerkrainer war, so ist doch seine Schreibart minder rein und gut, als die Kastelecische, weil er aus einer Gegend, in der Nähe von Görz, stammte, wo man schon merklich italienisiert . . . Über Sprache und Orthographie dieses rüstigen Predigers vgl. Kopitar S. 74. 75. „Übrigens“ — so schliesst H. Kopitar die Charakteristik — „ist der Pater ein sehr jovialischer Mann, voll Belesenheit und Historien, citirt den Cicero de Divinatione und den Ovidius neben S. Gregorius und der Apokalypse etc.“

Knjiga prva ima naslov: *Sacrum Promptuarium singulis per totum annum dominicis, et festis solemnioribus Christi Domini, et B. V. Mariae, praedicabile; e sacrae Scripturae, sanctorumque Patrum scriptis erutum, nec non veterum, recentiorumque Authorum historiis, non minus laboriose, quam copiose roboratum. Ab admodum V. P. F. Joanne Baptista à Santa Cruce Ordinis F. F. Minorum Capucinatorum Concionatore, Slavo compositum*

¹⁴⁾ Gimn. progr. 1861, 8.

¹⁵⁾ Mittheil. 1859, 45.

Idiomate, multorum votis expetitur, in duas partes divisum in lucem editur. Pars Prima. Venetiis 1691. Ex officina Zachariae Conzatti.

Knjiga I. 4°. 14 l. A. 1—232. B. 1—216 str. — V latinski čestitki... Comiti de Lanthieri... Domino Vipaci, Praeposito Rudolphsbertensi, nec non Archidiacono Inferioris Carnioliae... po grbu na prednjem listu pomenljivo razlagovanem hvalo daje, češ, ubogih vzlasti nas redovnikov velikemu dobrotniku, iz preslavne rodbine, ter mu priporočuje svoje književno delce. — Noto v Praefatio ad benevolum lectorem piše na pr.:

„Jest vejn de veliku njih se bodo čudili, de jest sim se podstopil moje pridige drukat sturiti v' slovenskim jeziku, dokler dosehmal obeđen nej tigo sturil, de si lih veliku lepši slovenski jezik so imeli, kakor je moj Vippavski, jest pak negledam na letu, temuč na bessede sv. Avgustina... kir hoče reči de je nucnu inu potrebnu pissat, inu drukat v slednem jeziku, de vsim bo pomaganu, katero pomuč večkrat tij Mašniki so želeli, inu prossili, de bi ijm moje slovenske pridige posvetil, inu prepissat perpustil, ali pak de bi ijh drukat pustil, zatoraj jest hočem lete moje dobre priatele pohleunu bogat, inu tolikain ijm pomagat kulikain premorem, dokler Tertullianus pravi: Quid tam malignum, quam nolle prodesse, cum possis. Inu zvišau bi veliku nucalu, inu pomoglu, kadar bi več pridig v slovenskem jeziku drukanih bilu, zlasti taistim Mašnikom, kateri nijmaio čassa dolgu študerat, ali pak nimaio malu buqui, da bi si mogli pomagat, soko sledne buque naj so pernaredne za naš folk“... in povéda vsi po Ciceronu in Ovidiju, po Bibliji in sv. Avguštinu, da nekteri bodo radi imeli njegove pridige, nekteri pa jih bodo zaničvali, in da ga to ne bođe prestrašilo, o slovenskem pisanji pravi: „Inu de si lih spoznam de težku je slovensku pissat, inu cilu nej mogoče v taki viži pissat, da bi vsim zadosti mogal sturiti, ali sledno deželo se zglihat, dokler cilu tij, kateri blizi prebivajo, edn drugači, kakor ta drugi eno bessedo zreče, zatorai obene bessede nebom zaznamval, ali se ima hitru, ali počassu zreči, temuč sledni po navadi svoje dežele bo govuril, jest pak bom pissal kakor so slovenci pissali. Quia scribendum est more gentis, loquendum vero more regionis. Inu se meni sdij da bo zadosti, da jest obene laške, ali latinske, alj nemške bessede ne bom mešal, temuč, kar narveč bo mogoče lastne slovenske bessede bom nucal, de jih boš lahku zastopil, inu po tvoij deželi obernil, inu zrekal, za volo tiga tudi, kar je latinskiga nebom na slovensku preobernil, dokler Mašniki samij bodo lahku letu sturili“... in priporočivši, naj vsakteri si izbere, kar mu bo dopadlo, in kar ni prav pisano ali rečeno, naj si popravi, predgovor sklepa: „Tebe pak, o Gospud Bug Nebeški oča pohleunu prossim, podeli meni tvojo S. Gnado, de kar jest dellam, ali pišem, tuistu tebi na hualo začetu, inu dopernessenu bodi, zakai li tvojo edino čast jiščem, ter samu od tvoje dobrute lon čakam, inu se troštam...“ —

Po tem ogovoru nasledvajo v latinski besedi: *Observationes in scriptione et lectione Idiomatis Carniolici, iuxta antiquos libros Carniolicos, et Slavos*...: **C** raro est in usu, nam loco **C** ponitur **Z** vel **K**... — **L** in fine dictionis loco **u** saepissime ponitur, ut je pelal, je ustal, je dial, tamen pronuntiatur ut **u**: je pelau. — **Q** vix est in usu, praeter buque, cerque, quae verba etiam per **K** ordinarie scribuntur... — Maxima distinctio est inter **s** breve et **f** longum... idem accidit si litterae **s** jungatur aspiratio **u sh** — **fh** (kar vendar je dostikrat naopak)... **Y** in medio dictionis pronuntiatur ut **i** ut Syn, lyst, rydat; in fine vero corripitur, ut zgony pulsat, alias zgony pulsa, stoy stat, stoi sta... Haec pro aliquali praemonitione, observationeque apponere volui, licet haec alibi inveniantur (gl. Schoenleben, Castellez), et ex sensu, et dictionum connexionem, qualiter pronuntiari debeat, quisque Slauus, vel Carniolus facile colligere, ac iuxta Patriae morem enunciare poterit...“

Index kaže tvarine, ki se obravnavajo v nedeljskih in prazniških ogovorih v razdelku A): Dom. I. post Poscha D. IX. post ss. Trinitatem. in B): X — XXIV. Errata corrige. — V dokaz in razgled cerkvene zgovornosti P. Janeza Kriškega in njegove slovenske pisave bodi iz I. Knj. A. str. 114—124.

Na S. Rešniga Telessa Praznik. (*Aspicite in gentibus, videte, et admiramini, et obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur.* Pogledajte mej ludij, gledajte, in začudite se: Zakaj ona skrivnost se je sturila v' vašim časnu, katero nebodo verovali, kadar se bo od nje pravilo. Habac. C. I.

„Je gvišnu de nekadaj Rimski Purgarij velik vržoh so imeli vesseliti se, kadar so vidilij de njih Cesarij, inu Generali, po tem kir so onij njuh souražnike srečnu premagali, z' veliko častio, inu oblastio v' lepeh, inu v zlateh kočijah so se v Mestu pelali, za katerimi vsi Purgarij, inu žlahtniki k' nogam so šlij, ter čast, inu hvalo na vus glass so ijm pelij: Guissen čudnu, inu vesselu je bilu gledat, kadar osmiru jelenu v eni zlati kočij v Rim so pelali Cesarja Aureliana: glihi viži čudnu inu luštnu je bilu vidit, kadar Cesarja Mark Antona štirinaist levu; Cesarja Augusta štiridesset Slonu; Cesaria Nerono dva taužent Mezgu, kateri sreberne podkovi inu berzde so imeli inu po Rimi so te Cesarje pelali, inu vse kar je živu bilu sa nimij je šlu, inu na vus glass so vpilij: Vivat, vivat Imperator. Ali še čudniši, inu lepši je bilu gledat, kadar krail Sesostres se je pelal v svoje Mestu v eni kočij z žlahtnimi kamenij cerani katero kočijo štirij krajlij od njega premagani, inu z zlatemi ketenami vpreženi so pelali. Ali vener vse lete častij je premagala čast Cesarja Trojana, katero vsakateru lejtju je njemu zapovedal sturiti Cesar Adrianus, namreč njega peld je pustil z' čistiga zlata kunštnu sturiti, tega na kullo iz slonove kosti zrezane djati, za katerim vsij Antvarharij, Purgarij, žlahtniki, Gospe, Dekelce, Vduve, vsij nizkiga in visokega stanu lepu guantani so šlij, inu z' trobentami, goslij, citramij inu bobni so njega čast glassili, de je on večkrat te Rimske souražnike premagal, inu njuh Mestu odrešil. Jest bi ni hotel de bi N. N. menili de ijh hočem, danas opominat premišlvati čast in hvalo teh Cesarju, nè, nè; temuč jeh vabim danas premišluat to veliko čast inu hvalo, katero celu keršenstvu danas iskaže krajlu čess vse krajle Christusu Jezusu Odrešeniku Našimu, kateriga nepelejo jeleni, kakor so pelali Aureliana, nikar levij, kakor Mark Antona, nikar sloni, kakor Augusta, nikar trij persileni krajli, kakor Sesostru, ampak te kronane glave teh Papežu, Cardinalu, škofu, inu žegnanih Mašniku, nikar li vènim Mesti kakor Adriana, ampak po celli Europi, inu v' Indiah, inu kirkuli se najde ta prava vera, v' zlateh inu požegnaneh moštrancih pohleunu inu andahtlivu ga nossio, katerimu nikar li enu samu Mestu temuč vse katoliš Mesta, vsi Verni Firšti inu Cessarij, vsi nizkiga, inu visokiga stanu čast inu hvalo mu pojeio inu spremljajo, kakor tudi N. N. vidim de danas so sturili, inu še vselej tukaj pod S. Rešnim Telessom se najdeio, inu nad leto s. skriunostio se vesselè inu čudio, de ta, *Quem coeli capere non poterant, sub speciebus panis lateat.* Inu letu z' moim velikim troštam vidim, inu drugu od njih danas ne želim, zatorai ijh prossim: *Aspicite in gentibus, videte et admiramini, et obstupescite: quia opus factum est in diebus.*“

Spregovorivši potem o nekterih predpodobah in primerah, o posebnih častilcih, milostih pa nemilostih (*Mors est malis, vita bonis*) presv. R. T. — poziva poslušalce na pr.:

„Videte et admiramini, O vij častiti mašniki S. R. T., v katerem bote vidili, de nad vaše kratke bessede syn Božy, kakor je bil od smerti gori vstal, takušen v ta žegnani oblast pride. Videte et admiramini Vy Modri Theologi (*miraculosam transsubstantiationem* skuzi katero ena reč v to drugo se preoberne, inu vener te perve štant ali podoba ostane, kateru je veliku čudniši, kakor celli svejt z' nečesar

stvarit. Vid. et adm. Vij zastopni Philosophi, inu bote vidili, de nej rejss kar v šolah ste šlišali, de namreč tij stary Philosophy so vučili: Non potest diuidi quantitas sine diminutione partium. Rezlomite to S. Vblat na deset koscu, vener tolikain bote našli v' enim kakor v' tem drugim. Vid. et adm. Vy Astrologi, inu bote vidili tu rumenu sonce stati na sred teh zvezd, katere svojo svetlobo inu muč od sonca prejmeio. Vid. et adm. Vij Mathematici, inu začudite se, de ta kateriga celli svejt obseči ne more venim majhinim vblatu prebiva. Vid. et adm. Vi zastopni Dohtarij inu Arcati, inu bote vidili inu našli Medicinam universalem, katero do sehmal nikdar nej ste mogli najti, inu bote zamerkali, de ta S. Arcnja, od G. Boga nam dana, ozdravi vse bolezni naše duše: ozdravi otuk te offerti; Vodenico te ohernje; Gobe te nečistosti; Jetiko te nevošljivosti; Bodloje tiga souraštva; Vročino te lubezni nespodobne; kašel tiga marmrajna, z eno bessedo je medicina Universalis. Vid. et adm. tudi Vy kunštni Poeti, kateri v' mej drugimi rečmy ste si bily zmislili de Protheus slednimu se je pustil vidit, kakor ta človek je vreden bil, tukaj bote vidily praviga živiga Boga Christusa Jezusa, kateri temu človeku po vrednosti se izkaže. Vid. et adm. tudi Vy o serčni Vojščaki, kateri z' Luciferom se vojskujete, tukaj bote našli tu pravo orožje, z katerem bote lahko premagali vaše skriune souražnike, zatorai vass opomina S. Paulus ... inu S. Ciprijanus ... Vid. et adm. Vy antverhary ... Vy lačni ... Vy uboge sirotice ... Vsi, vsi N. N. videte et admiramini, de v tem s. vblati se najde resnični syn Božy z svojo božjo inu človeško naturo. Nikar vže apprehensive, kakor pravi Calvinus. Nikar imaginative, kakor pravi Conomachus, Nikar samu spiritualiter, kakor pravi Frachez; Nikar metaphorice, kakor so vučili Albiegensery: Nikar ex vbiquitate, kakor se je zdelu Vbiquistom, temuč realiter, praesentialiter inu substantialiter ... Zatorai žihar smem reči, de ta Sacrament je en tak velik čudež inu Mirakel, de Non plus vltra ... Sklenem z' tem kar berem od uniga Philosopha, kateri na sred placa je bil postavil eno lepo mizo, na leto pak eno zlato skrinjo, na kateri je bilu zapissanu: Vna salus omnium, tu je, de v' taisti skrini se najde ena arcnja za vse bolezni, reve in potrebe, inu de z' taisto bo vsim pomaganu, ali jest nevej kaj z' ena arcnja je bila taista, ampak tu dobro vej, de v tej zlati Moštranci, katera stoy na S. Mizi tiga Altarja, se najde ena takušna arcnia, tu je, tu S. R. T., nad kateru resničnu se more zapissat: Vna salus omnium. Tukaj N. N. bote našli inu dossegli karkuli želite ali potrebuje. Morebiti de želite modrust ... muč ... myr v vaši hiši ... ledih biti teh hudičevih skušnau ... vaše souražnike premagat ... bogaboječi ratat ... Oh S. R. T.! ô S. R. kry! gvišnu Vna salus omnium. Zatorai o vy N. N. Videte, admiramini et obstupescite. Molite, častite inu hvalite tu S. R. T.: tako bote spoznali de ta nar čudniši skriunust Božja bo Vna salus omnium ... Amen. Laudetur semper Sanctissimum Sacramentum.

Argumentum vsej pridigi »De solemnitate ss. Corporis Christi« je: Populus ad meditandum adorandumque hoc Sanctissimum Sacramentum excitatur.

Opis Krškega okrajnega glavarstva.

I. L.

(Dalje.)

R a k a.

Zemljepisni del.

V Račji župljanski občini je samo dvorazredna šola na Raki. Farna občina šteje 3430, politična občina pa 3147 ljudi. Šolska občina je tudi župljanska občina. Politična